Iulia MALCOCI
Ion Valer XENOFONTOV

UN SAVANT SUB TREI REGIMURI: ACADEMICIANUL NICOLAE CORLĂTEANU (1915–2005)

Academicianul Nicolae Corlăteanu s-a născut la 14/27 mai 1915 în satul Caracui, județul Chişinău (azi raionul Hânceşti), Basarabia, Imperiul Rus[1]. În Fişa personală, completată la 26 septembrie 1946, scrie că este «молдаванин» (moldovean) şi provine dintr-o familie de țărani, care până la revoluție se ocupau de activități agricole. Referitor la ocupațiile părinților după revoluție nu scrie nimic. În *Autobiografia* sa notează că părinții săi aveau 6 ha de pământ, imobil, considerăm obținut în urma reformei agrare.

Tatăl său a murit în 1937. După absolvirea şcolii primare din satul natal (1926) a studiat la Şcoala Medie din Cărpineni (1927), apoi Liceul „Alexandru Donici" din Chişinău (1934)[2]. În acelaşi an, a fost admis la Facultatea de Litere şi Filosofie (specialitatea *Filologia română*) şi la Facultatea de Drept ale Universității din Cernăuți. În 1936–1937 a făcut serviciul militar în Armata Română, continuând apoi studiile. În 1939 a susținut teza de licență în drept cu calificativul *Magna cum laude*, iar în 1940 – licența în litere[3]. Într-un document eliberat în 1941 de Universitatea din Cernăuți în limba ucraineană se notează că Nicolae Corlăteanu a absolvit „fosta universitate românească", Facultatea de Filologie şi Filosofie, susținând teza de licență cu tema *Codicele Voronețean şi Apostolul românesc al lui Coresi*, precum şi Facultatea de Drept cu Diplomă cu mențiune.

După absolvire a realizat practica la Colegiul de Avocați din Chişinău, iar în anul de studii 1940–1941 a predat „limba moldovenească" în clasele superioare la şcoala feroviară din Ocnița.

În timpul evacuării a activat (17 august 1941 – 11 februarie 1942) la Şcoala Feroviară nr. 17 la stația Balaşov a căii ferate Penza în calitate de profesor de limbă germană. Considerăm necesar de a menționa că în fişa personală completată în 1946 la punctul „Cunoaşterea limbilor străine şi

[1] Academicianul Nicolae Corlăteanu, Dosarul personal nr. K-23. F. 1, i. 1238. Arhiva Ştiințifică Centrală a Academiei de Ştiințe a Moldovei.
[2] Nicolae Corlăteanu, *Aşa am trecut până acum prin viață, Schiță biobibliografică*, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, 2000, p. 205.
[3] *Membrii Academiei de Ştiințe a Moldovei. Dicționar 1961–2006,* Chişinău, Ştiința, 2006, pp. 48-50.

limbilor popoarelor URSS" scrie: poloneză, franceză, română, moldovenească, rusă. Limba germană nu este menționată, însă la punctul „Munca efectuată de la începutul angajării (inclusiv serviciul militar)" scrie că a predat limba germană la stația Balaşov, afirmație susținută şi mai târziu în lucrările sale. În Fişa personală completată în 1966 scrie că posedă limbile română, franceză, rusă, ucraineană.

În februarie 1942 a fost înrolat în rândurile Armatei Roşii şi transferat la Nijni Taghil, regiunea Sverdlovsk, la Uzina de Tancuri nr. 183, unde a lucrat până la 20 noiembrie 1943 în calitate de controlor superior al calității producției fabricate[4]. La 25 noiembrie 1943, la solicitarea Comisariatului Popular al Învățământului (Наркомпрос) a plecat la Buguruslan, unde a fost angajat în calitate de cercetător ştiințific superior la Institutul Moldovenesc de Cercetări Ştiințifice în domeniul Istoriei, Economiei, Limbii şi Literaturii, evacuat la Buguruslan, regiunea Orenburg, Rusia, fiind înscris şi la doctorat (aspirantură) cu frecvență redusă la Universitatea din Moscova. La acest institut a activat până la 18 noiembrie 1946.

Din 20 septembrie 1946 prin Ordinul nr. 106 din 30 septembrie 1946 al Universității de Stat din Chişinău este angajat în calitate de lector superior la Catedra de limbă şi literatură moldovenească cu un salariu lunar de 1.200 ruble. La 18 noiembrie a aceluiaşi an scrie o cerere pe numele rectorului universității Ivan Leonov pentru a fi numit prin cumul conferențiar (docent) universitar interimar la aceeaşi catedră. De la 15 octombrie 1946 prin ordinul nr. 165 din 29.X.1469 este numit temporar şef interimar al catedrei cu un adaos lunar de 20 % de la salariul stabilit.

La 27 martie 1947 rectorul universității se adresează Ministerului Învățământului Superior al URSS, solicitând, că din lipsa de cadre care ar preda limba şi literatura moldovenească, să i se acorde lui Nicolae Corlăteanu titlul de conferențiar universitar (docent). Se spunea că în curând Nicolae Corlăteanu va termina teza de doctorat. Acest titlu i-a fost acordat abia la 3 martie 1956 la Catedra de limbă şi literatură moldovenească.

Pentru munca conştiincioasă depusă pentru organizarea Universității de Stat şi cu prilejul celei de a XXX-a aniversare a Revoluției din Octombrie i-au fost aduse mulțumiri. Prin Ordinul nr. 18 din 28 ianuarie 1948 este transferat pe 0,5 norme în calitate de cadru didactic (în scopul susținerii examenelor la doctorat – minimul de candidat), fiind lăsat şef interimar al catedrei cu un salariu lunar de 840 ruble.

[4] Se menționează că datele sunt luate preponderent din dosar, la alte surse se face corespunzător referință, întrucât, de exemplu, în primele două surse sunt depistate inexactități, cum ar fi termenul înrolării în Armata Română ş.a.

Prin Ordinul nr. 65 din februarie 1949 i se acordă un concediu (25 februarie – 20 mai 1949) pentru a susţine examenele de doctorat şi a finaliza teza corespunzătoare. Mai mult probabil, în acea perioadă Nicolae Corlăteanu activa şi în cadrul Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură a Bazei Moldoveneşti de Cercetări Ştiinţifice a AŞ a URSS, deoarece în Dosar este anexat ordinul nr. 10 din 31 ianuarie 1949 al Institutului (director Ion Ceban) prin care se interzice de la 1 februarie ca tovarăşul Nicolae Corlăteanu să mai activeze prin cumul în alte organizaţii, deoarece aceasta se răsfrânge asupra activităţii Sectorului de limbă şi literatură. Într-adevăr, în dosar se află o adeverinţă din 1 septembrie 1948 prin care se confirmă că Nicolae Corlăteanu activează în acel institut la Sectorul de limbă şi literatură din septembrie 1943 în calitate de cercetător ştiinţific superior.

La 17 februarie 1949 se adresează rectorului cu o scrisoare în care descrie rezultatele activităţii sale la universitate şi informează că a convenit cu Universitatea de Stat din Kiev ca lucrarea „Современный молдавский язык/Limba moldovenească contemporană" (curs de lecţii cu un volum de 20 coli de tipar) să fie prezentată pentru a obţine gradul de doctor (candidat) în filologie. La 1 septembrie 1949 a fost eliberat din funcţia de şef de catedră prin Ordinul universităţii nr. 336 din 14 septembrie 1949. Probabil, Ministerul Învăţământului Superior al URSS nu a fost la curent cu acest ordin întrucât în dosar este anexat extrasul din Ordinul nr. 1358 din 20 octombrie al ministerului prin care i se exprimă recunoştinţă şefului Catedrei de limbă şi literatură moldovenească Nicolae Corlăteanu cu prilejul aniversării a 25-a a RSS Moldoveneşti şi pentru merite la crearea universităţilor. De fapt, se considera aniversarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldoveneşti, care nu mai exista. În RSS Moldovenească puterea sovietică a fost instalată după „marea eliberare" din 1940[5].

[5] În interviul profesorului universitar Boris Vizer (06.03.1928–02.03.2017) întitulat „Eu am instalat Puterea Sovietică în Basarabia", dat redactorului-şef adjunct la ziarul Jurnal de Chişinău Ilie Gulca şi publicat la 19 decembrie 2013, se spune că în 1957, URSS marca 40 de ani de la Revoluţia Socialistă din Octombrie. Această aniversare urma să fie sărbătorită în toate republicile unionale, însă în Basarabia Puterea Sovietică se instalase de fapt la 28 iunie 1940. În iunie 1957 la Chişinău a fost organizată o conferinţă, privind instaurarea Puterii Sovietice în RSS Moldovenească, condusă de Isaak Minţ (1896–1991), şeful Sectorului „Revoluţia din Octombrie" al AŞ a URSS. Nu s-a ajuns nici la o concluzie. Istoricii moldoveni au fost obligaţi să stabilească această dată. La 3 noiembrie 1957, B. Vizer, care era doctorand (aspirant) la Institutul de Istorie, Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti, Sectorul „Revoluţia din Octombrie şi construcţia socialismului în Moldova" a participat la şedinţa la care prin vot a fost stabilită data instaurării puterii sovietice în Basarabia – 1 ianuarie 2018, dată ce „a căpătat statut de pagină de evanghelie". Ilie Gulca, *Boris Vizer:* „Eu am instalat Puterea Sovietică în Basarabia", În: *Jurnal de Chişinău*, 19 decembrie 2013. Vezi şi Sergiu Musteaţă, Interviu cu prof. univ. dr. hab. Boris Vizer –a fi istoric în RSS Moldovenească, În: Sergiu Mustaţă (coord.), *O istorie multidimensională a carierelor universitare: instituţii reţele sociale, biografii,* Chişinău, Arc, 2017, pp. 259-60.

La 23 noiembrie 1949 (potrivit scrisorii lui Nicolae Corlăteanu) a susținut teza de doctorat la Universitatea de Stat „Taras Şevcenko" din Kiev cu tema „Limba moldovenească contemporană" (eseu), iar la 24 iunie 1950 Comisia Superioară de Atestare a Ministerului Învățământului Superior al URSS i-a conferit gradul de doctor (candidat) în filologie. Universitatea de Stat din Chişinău prin Ordinul nr. 7 din 7 ianuarie 1950 îi stabileşte din 3 decembrie 1949 (data când Consiliul Universității din Kiev i-a acordat gradul corespunzător) un salariu lunar de 1.400 ruble lui Nicolae Corlăteanu pentru o jumătate de normă ca deținând gradul de doctor (candidat) în filologie. Menționăm că Nicolae Corlăteanu nu întârzia niciodată să solicite mărirea salariului, fie în legătură cu vechimea în muncă, fie cu gradele sau titlurile primite. În cadrul Catedrei de limbă şi literatură a Universității de Stat din Chişinău a predat cursuri generale şi speciale privind limba şi literatura moldovenească şi „latina norodnică", muncind 42 de ani: şef de catedră interimar (1946–1949), prin cumul lector superior conferențiar şi profesor titular până în 1988. Concomitent, a fost şef al Sectorului de Limbă şi Literatură al Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti a AŞ a URSS (1950–1958), director adjunct al Institutului de Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti a AŞ a URSS (1958–1961), director al Institutului de Limbă şi Literatură al AŞ a RSS Moldoveneşti (1961–1969), şef al Sectorului Gramatică a aceluiaşi Institut (1969–1990), cercetător ştiințific principal la Institutul de Lingvistică al AŞM (1991–2005). Astfel, anual rectoratul se adresa în organizațiile corespunzătoare cu solicitarea de a-i permite lui Nicolae Corlăteanu, precum şi altor specialişti (Faina Cojuhari, Andrei Borşci, Nikolai Mohov), să activeze prin cumul.

În perioada 1945–1961 a scris peste 100 de lucrări ştiințifice şi articole de popularizare a ştiinței. A alcătuit programe la disciplina Limbă moldovenească pentru clasele a V-a – a VII-a ale şcolilor cu predare în limba moldovenească (coautor I. D. Ceban), manuale de limbă moldovenească pentru şcolile moldoveneşti de maturi (coautor Eugeniu Russev), programa şi manualul de limbă moldovenească pentru şcolile activiştilor de partid sovietici (coautor Eugeniu Russev). Împreună cu Eugeniu Russev a scris„ Culegere de exerciții la sintaxa şi punctuația limbii moldoveneşti" (a cunoscut cinci ediții, 1947–1952), „Culegere de exerciții la morfologia limbii moldoveneşti" (a cunoscut cinci ediții, 1947–1952), programele cursurilor „Literatura moldovenească veche" (1947) şi „Limba moldovenească contemporană" (1948, 1951) pentru instituțiile de învățământ superior ş.a., iar lucrarea „Crestomație la folclorul şi limba moldovenească

veche" a cunoscut opt ediţii (1948–1955). Nicolae Corlăteanu este autorul lucrărilor „Limba Moldovenească – limbă a poporului moldovenesc" (manuscris, 1945) şi „Începutul scrierii în limba moldovenească" (1945[6], 1947–1948, a apărut în limba moldovenească şi în limba rusă în culegerile de articole ale Bazei Moldoveneşti). În Dosar la aceste două lucrări se găsesc recenziile profesorului M. Serghievski[7], scrise în septembrie 1945. Ambele, cu mici obiecţii şi propuneri, au fost recomandate pentru tipar, însă prima lucrare nu este inclusă în lista de lucrări ca fiind tipărită. În 1954 au apărut „Dicţionarul rus-român" (46 000 de cuvinte)[8] şi „Dicţionarul rus-moldovenesc"(61 000 de cuvinte)[9].

Din imagine se poate observa că în acel timp în aşa-zisul alfabet moldovenesc se utiliza litera «щ» (Борщ), dispărută ulterior. După o mică consultare a acestor dicţionare nu e greu de constatat că marea deosebire între limba română şi cea moldovenească constă în utilizarea alfabetului chirilic la cea din urmă, precum şi, mai ales, în ortografierea cuvintelor. În cele ce urmează vom aduce câteva exemple:

Tabelul nr. 1

Deosebirea cuvintelor doar prin alfabetul utilizat

Limba rusă	Limba română	Limba moldovenească
абажур	abajur	абажур
абсурд	absurd	абсурд
аванс	avans	аванс
родина	patrie	патрие
мама	mamă	мамэ
отец	tată	татэ
рябчик	găinuşă	гэинушэ
сирень	liliac	лилияк
слупить	a coji, a jupui	а кожи, а жупуи
слух	auz	ауз
фехтовать	a face scrimă	а фасе скримэ

[6] Nicolae Corlăteanu, Începutul scrierii în limba moldovenească. În: *Moldova Socialistă*, 16–18 octombrie, 1945.

[7] M.V. Serghievski (1892–1946), filolog rus, doctor habilitat în filologie. Unul din fondatorii limbilor romanice în URSS. Lucrările sale se referă la bazele lingvisticii romanice, istoria limbii române şi a limbii franceze, dar şi a dialectologiei româno-moldoveneşti. A fost preocupat de istoria limbii germane, dar şi de dialectele limbii ţigăneşti (romani) şi a limbii greceşti moderne.

[8] *Русско-румынский словарь*, составители Н.Г. Корлэтеану и Е.М. Руссев, 46 000 слов, Москва, Госиздат иностранных и национальных словарей, 1954.

[9] *Dicţionar ruso-moldovenesc*, sub redacţia lui A. T. Borşci, N. G. Corlăteanu, E. M. Russev, 61 000 cuvinte, Moscova, Editura de Stat de Dicţionare Străine şi Naţionale, 1954.

Tabelul nr. 2

Deosebirea cuvintelor prin ortografiere

Limba rusă	Limba română	Limba moldovenească
айва	gutuie (fruct), gutui (pom)	гутые (фрукт), гутый (пом)
силос	siloz, nutreț, furaj	силос
глаз	ochi	окь

Tabelul nr. 3

Deosebirea cuvintelor prin utilizarea regionalismelor

Limba rusă	Limba română	Limba moldovenească
абзац	alineat	абзац
абрикос	caisă	абрикоасэ
арбуз	pepene verde, lubeniță	харбуз
кукуруза	porumb	попушой
ребенок, ~ грудной	copil, ~ sugaci	копил, ~ де цыцэ, прунк
яблоко, ~ раздора	măr, ~ discordiei	мэр, ~ дизбинэрий

Din cauza inventării„limbii moldoveneşti”, specialiştii se confruntau periodic de anumite dificultăți de scriere, dar şi de pronunție. De exemplu, pentru cuvintele de genul *aborigen – аборижен*, *argint – аржинт*, *lege – леже*, *margine – маржинэ* în alfabetul chirilic nu se găsea echivalentul sunetelor „ge” şi „gi”, astfel, fiind introdusă mai târziu în „limba moldovenească” litera «ж» cu căciuliță, asemănătoare cu „ă”. Deci, limba se cerea venită acasă.

Desigur, la alcătuirea dicționarelor s-a lucrat câțiva ani, deoarece în caracteristica eliberată la 27 septembrie 1950 de rectorul Universității de Stat din se spune că „tovarăşul Corlăteanu este unul din redactorii „Dicționarului rus-moldovenesc”… Această lucrare are o mare însemnătate politică şi culturală în viața RSSM”. Cât priveşte cultura nici nu mai vorbim, dar însemnătatea politică nu o punem la îndoială. În continuare, aflăm că „La însărcinarea Ministerului Învățământului Superior al URSS Catedra de limbă şi literatură moldovenească sub conducerea tovarăşului Corlăteanu cu succes a dus la bun sfârşit alcătuirea programele de învățământ la limba moldovenească contemporană, literatura clasică moldovenească, folclorul moldovenesc şi a cursului practic la limba moldovenească pentru secția moldovenească a Universității de Stat din

Chişinău şi instituţiilor de învăţământ superior din republică". Tot acolo găsim „Tovarăşul Corlăteanu N. G. lucrează foarte mult pentru aşi îmbunătăţi nivelul politico-ideologic".

Cu prilejul aniversării de 10 ani de la fondarea Universităţii de Stat din Chişinău şi, mai ales, pentru faptul că activitatea catedrelor „vizează studierea forţelor productive ale istoriei şi culturii RSS Moldoveneşti" Ministerul Învăţământului Superior al URSS prin ordinul nr. 1139 din 23 noiembrie 1955 „a ordonat să fie exprimată recunoştinţă/приказываю (s.n.) объявить благодарность" mai multor cadre didactice, inclusiv şefului Catedrei de limbă şi literatură moldovenească Nicolae Corlăteanu. În 1960, pentru munca ireproşabilă, numele lui Nicolae Corlăteanu a fost înscris în Cartea de Onoare a universităţii.

În lista lucrărilor denumirea acestora este dată în limba rusă şi doar după sursa în care sunt publicate poţi determina în ce limbă au fost scrise: revistele (jurnalele) „Octombrie" sau „Octiabri", „Învăţătorul Sovetic", „Ţăranul Sovetic", „Voprocî iazâkoznania", „Nistrul", „Limba şi literatura moldovenească", precum şi gazetele (ziarele) „Moldova Socialistă" sau „Sovetskaia Moldavia", „Învăţătorul Moldovei" etc. Până şi lucrările publicate în România sunt date în limba rusă sau şi traduse în rusă: „Izucenie suşcestvitelinâh v „Scazcah" I. Creangă" (Limba română nr. 3, 1959, Bucureşti), „În jurul unei controverse filologice" – rus. В связи с одним филологическим спором (Studii şi cercetări lingvistice, XI, nr. 3, 1960, Bucureşti) etc. În culegerile „Ученые записки" (Серия филологическая) ale Institutului de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti a URSS articolele sunt publicate fie în limba rusă, fie în cea „moldovenească".

Nicolae Corlăteanu clasifică etimologic grupurile principale de cuvinte din fondul lexical al limbii moldoveneşti, împărţindu-le în patru grupe: „cu caracter deobşte norodnic", „cu caracter deobşte romanic", a treia grupă de cuvinte „deosebeşte limba moldovenească şi îndeobşte limbile romanice de răsărit de cele de asfinţit" şi a patra grupă de cuvinte „deosebeşte limba moldovenească de toate limbile romanice de răsărit"[10]. Lucrarea abundă în referinţe la lucrarea lui V.I. Stalin[11], chiar dacă acesta nu mai era în viaţă. Interesant e şi faptul că drept exemple de

[10] Н. Г. Корлэтеану, Орижина ши дизволтареа историкэ а фондулуй лексикал де базэ ал лимбий модовенешть. În: *Ученые записки Института истории, языка и литературы Молдавского филиала АН СССР*, Том IV и V, Серия филологическая, «Шкоала советикэ», 1955 г., с. 35-56.

[11] И. Сталин, *Марксизмул ши ынтребэриле лингвистиче*, Кишинэу, 1950.

cuvinte ce fac parte din primul grup aduce substantivele *soare*, *foc*, *frate*, *socru*, dând variantele din diferite limbi (latină, slavonă, greacă, sanscrită etc.) cu excepția limbii române. În a doua grupă aduce ca exemplu o serie de substantive, adjective, numerale, pronume, verbe, adverbe, scriind şi varianta în limba română. Nu există deosebire între „limba moldovenească" şi limba română, decât în alfabet şi ortografiere, ceea ce face o deosebire fonetică între unele dintre acestea: ноур – nor, пепт – piept, дежет – deget, женункь – ghenunchi, пеле – piele, епуре – iepure, фрасын – frasin, сэкарэ – secară, зы – zi, сарэ – seară, сэк – sec, галбэн – galben, зэче – zece, а веде – a vedea, а бе – a bea, аз – azi.

Fiind doar doctor (candidat) în filologie şi cercetător ştiinţific superior la specialitatea „Limba moldovenească" (titlu obținut în mai 1956), Nicolae. Corlăteanu este inclus în lista viitorilor membri ai AŞ a RSS Moldoveneşti. Astfel, prin Hotărârea nr. 325 din 1 august 1961 a Sovietului de Miniştri al RSS Moldoveneşti „Cu privire la aprobarea membrilor titulari şi a membrilor corespondenți ai AŞ a RSS Moldoveneşti", lui Nicolae Corlăteanu i-a fost aprobat titlul de membru corespondent al unei academii inexistente, căci AŞ a RSS Moldoveneşti urma să fie înființată abia a doua zi la 2 august, acest eveniment fiind anunțat în sala Teatrului Muzical Dramatic „A.S. Puşkin" (azi, Teatrul Național „Mihai Eminescu") de preşedintele Sovietului de Miniştri al RSS Moldoveneşti A. F. Diordița (1911–1996)[12]. La 2 august 1961 Nicolae Corlăteanu a fost ales de către Adunarea Generală a Academiei director al Institutului de Limbă şi Literatură al AŞ a RSS Moldoveneşti.

În februarie 1964 a intrat în rândurile PC al URSS, iar în ianuarie 1965 la Institutul de Lingvistică al URSS a susținut teza de doctor (habilitat) cu tema „*Исследование лексической системы молдавского языка 70–90-х г.г. XIX века*" (Studiu asupra sistemei lexicale a limbii moldoveneşti din anii 70–90 ai secolului XIX). Prin Hotărârea din 3 iulie 1965 a Comisiei Superioare de Atestare a Ministerului Învățământului Superior şi Mediu de Specialitate al URSS i-a fost atribuit titlul de doctor (habilitat) în filologie, diploma fiindu-i eliberată la 4 septembrie a aceluiaşi an.

A fost membru de partid (din 1964), membru al organizației sindicale a lucrătorilor din învățământul superior şi a organizațiilor de cercetare ştiinţifică.

[12] К. Манолаке, И. Ксенофонтов, Ученые-основатели Академии наук Молдовы. În: *Українська енциклопедистика: матеріали 4-й міжнар. наук. конф.*, Київ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2015, сс. 48-54.

În acelaşi an a fost ales membru titular al Academiei de Ştiinţe al AŞ a RSSM. În anul următor aceeaşi Comisie i-a aprobat titlul de profesor la specialitatea „Limba moldovenească", eliberându-i atestatul corespunzător la 27 iulie 1966. De la 1 septembrie 1966 prin ordinul nr. 146-пп din 5 octombrie al Universităţii i-a fost stabilit salariul de profesor de 225 ruble pentru 0,5 norme. În 1969 prin ordinul nr. 83-пп din 28 mai este angajat la Catedra de limbă moldovenească în calitate de profesor pe o normă întreagă cu salariul lunar de 450 ruble.

De menţionat faptul că în perioada sovietică angajaţilor li se crea convingerea că primesc concediu de muncă doar dacă sunt membri de sindicat profesional. Astfel, în cererea angajaţilor se scria «предоставить профотпуск», iar în ordinul instituţiei – «предоставить очередной трудовой отпуск». De fapt «профотпуск» s-ar traduce corect concediu profesional, însă toată lumea îl înţelegea ca „профсоюзный отпуск», ceea ce de fapt ar fi însemnat ieşirea (plecarea) din această uniune. Asemenea documente se găsesc şi în dosarul personal al lui Nicolae Corlăteanu.

În caracteristica oferită academicianului Nicolae Corlăteanu de către Academia de Ştiinţe a RSSM (preşedinte Iachim Grosul) la 25 ianuarie 1966 găsim următoarele pasaje: За время пребывания в Институте языка и литературы тов. Корлэтеану Н.Г. проделана значительная научно-исследовательская работа, целиком связанная с научными и практическими нуждами республики (s.n.) в области молдавского языка и литературы/În timpul aflării la Institutul de Limbă şi Literatură tov. Corlăteanu N.G. a efectuat cercetări ştiinţifice semnificative, în întregime legate de *necesităţile ştiinţifice şi practice ale republicii* (s.n.), precum şi … исследование Н.Г. Корлэтеану представляет бесспорный научный интерес (s.n.) для истории современного молдавского языка/… cercetarea lui N.G. Corlăteanu este de un *interes ştiinţific incontestabil* pentru istoria limbii moldoveneşti. Cât de utile au fost aceste cercetări pentru „necesităţile ştiinţifice şi practice ale republicii" şi cât de incontestabil era „interesul ştiinţific" ne vorbeşte însăşi academicianul Nicolae Corlăteanu: „Se impune a înţelege cu toţii, odată şi pentru totdeauna, că încercările întreprinse în perioada sovietică de a crea o nouă limbă literară romanică pe teritoriul fostei RSSM, diferită de cea română, n-au dat şi, de fapt, nu puteau da nicicând rezultatele scontate. Dimpotrivă au dat naştere la discuţii infructuoase, pentru că în nici un chip nu se poate ascunde adevărul confirmat istoriceşte prin unitatea de limbă, literatură, creaţii artistice. Odată şi odată trebuie să ajungem cu toţii la

înțelegerea că limba noastră literară trebuie numită cu numele său adevărat – română. Acest lucru nu afectează în nici un fel nici ambițiile, nici orgoliul cuiva, cu atât mai mult independența şi suveranitatea statală a Republicii Moldova”[13].

Academicianul, profesorul Nicolae Corlăteanu cu studii în domeniu la Universitatea din Cernăuți înțelegea destul de bine cât de ridicolă era inventarea „limbii moldoveneşti”, dar o contrapunere deschisă putea să-l coste şi viața. De aceea s-a străduit să perfecționeze limba, aducând-o cât mai aproape de cea literară. Şi în timpul sovieticilor încerca să-şi spună punctul de vedere chiar dacă voalat.

Fondator al şcolii ştiințifice de lexicologie şi gramatică a limbii române în Republica Moldova a publicat cca 600 de lucrări ştiințifice (monografii, studii, dicționare, programe didactice, manuale, crestomații) şi alte zeci şi zeci de articole în periodice. De o însemnătate ştiințifică aparte se bucură operele editate după 1990: „Vorbirea vie şi ortografia” (1991), „Lexicologia” (1992), „Fonetica” (19930, „Răspântii” (Sămaşilor şi urmaşilor închinare) (1995), „Nandrişii: Povestea unui neam bucovinean” (1998), „Aşa am trecut până acum prin viață (Schiță biobibliografică)” (2000), „Încadrarea lingvistică în realitățile europene” (2001), „Neologismul în opera eminesciană” (2004) ş.a.

A contribuit la pregătirea cadrelor de înaltă calificare. Sub îndrumarea sa 28 de persoane au susținut teza de doctorat şi 18 – teza de doctor habilitat în filologie. A fost un om de litere cu o temeinică pregătire profesională în domeniul filologiei române.

A activat şi în viața socială, fiind membru al comisiei CC al PCM privind redactarea traducerilor în limba moldovenească a lucrărilor clasicilor marxism-leninismului, membru al Consiliului ştiințific al universității pentru conferirea gradelor ştiințifice, membru al Prezidiului Societății de comunicare culturală cu străinătatea. În caracteristica sa eliberată în 1966 mai găsim că a fost membru al Consiliului ştiințific privind problema complexă „Legitățile de dezvoltarea a limbilor naționale în legătură cu dezvoltarea națiunilor socialiste”. Astfel, constatăm faptul că în profilul ideologi al timpului s-a inventat sintagma de „națiune socialistă”.

Nicolae Corlăteanu a fost membru al Uniunii Scriitorilor şi a Uniunii Jurnaliştilor din URSS, deputat în Sovietul Suprem al RSS Moldoveneşti (circumscripția Chişinău) de legislatura a 9-a (1975–1979). A obținut ti-

[13] Nicolae Corlăteanu, Româna literară în Republica Moldova: istorie şi actualitate. În: *Limba română*, nr. 4 (22), 1995, pp. 10-19.

tlurile de „Eminent al Învăţământului Public" (1965), „Om emerit în Ştiinţă" (1975), laureat al Premiului de Stat al RSSM (1979). A fost decorat cu ordinele „Drapelul Roşu de Muncă" (1949), „Lenin" (1988), „Ordinul Republicii" (1995), precum şi distins cu Medalia „Dimitrie Cantemir" (2000). Doctor Honoris Causa a Universităţii de Stat din Moldova (1995). În memoria savantului a fost dezvelită o placă comemorativă pe casa unde a locuit (bd. Ştefan cel Mare şi Sfânt", 159 din Chişinău). Poşta Moldovei, în cadrul seriei de mărci „Personalităţi ilustre" a emis în 2015 o marcă poştală în valoare de 4 lei cu portretul academicianului şi imaginile a trei cărţi ale sale.

S-a stins din viaţă la 21 octombrie 2005 la Chişinău.

În contextul epocii sovietice Nicolae Corlăteanu a fost nevoit să contribuie la inventarea „limbii moldoveneşti", având studii de specialitate la Facultatea de Litere şi Filosofie (specialitatea *Filologia română*) a Universităţii din Cernăuţi. În contextul mişcării de eliberare naţională şi a proclamării independenţei de stat a Republicii Moldova, după 1990, în *Prefaţa* la cartea lui Nicolae Corlăteanu „Testament, Cred în izbânda limbii române"[14] de scriitorul şi jurnalistul Alexandru Bantoş, este întitulată „Spovedanie în faţa propriei conştiinţe", se arată că „după o viaţă trăită prin vârtejul înstrăinării de neam şi ţară" academicianul considera că a venit timpul „să recunoaştem tranşant, că teoria celor două limbi şi două popoare romanice orientale a fost un sinistru experiment ideologic şi că „moldovenismul vulgar" de sorginte rusească şi sovietică a sucombat odată şi pentru totdeauna cu dispariţia imperiului bolşevic".

În loc de prefaţă la biobibliografia[15] sa ca o adresare către urmaşi a scris *Las vouă moştenire …* (gânduri publicate şi în alte ediţii), unde spune: „Le doresc învăţăceilor mei, cărora m-am străduit să le menţin treaz conştiinţa de neam şi care muncesc acum în aşezămintele ştiinţifice de învăţământ, de cultură, în justiţie şi în instituţiile statului, să contribuie permanent la extinderea şi consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim şi o vorbim şi o vor folosi şi generaţiile viitoare, limba lucrărilor literare şi ştiinţifice, limba din documentele administrative etc. este, precum susţine şi Academia de Ştiinţe a Moldovei, una singură şi se numeşte **Limba Română**, aceeaşi pentru toţi românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni, cei din Banatul sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Rusia, SUA etc.).

[14] Nicolae Corlăteanu, *Testament. Cred în izbânda limbii române* /Biblioteca revistei „Limba Română", Chişinău, 2010, p. 256.

[15] *Academicianul Nicolae Corlăteanu*, *Biobibliografie*, Chişinău, Ştiinţa, 2006, p. 111.

În această prefață se adresează şi celor de la conducerea statului: „cei din fruntea țării sunt chemați să repare greşelile trecutului, de aceea mă adresez lor: fiți mai înțelepți, renunțați la vechile precepte, oficializați adevărul, faceți să dispară dintre noi, pentru totdeauna, „mărul discordiei!" Aici ne întrebăm oare academicianul a avut în vedere „mărul discordiei" pe care în moldoveneşte l-a „tradus" „mărul disbinării" în Dicționarul rus-moldovenesc (1954)?

Această adresare considerăm că este, de fapt, o destăinuire, aducând în text vorbele înțeleptului Marcus Tullius Cicero: *Ego plus quam feci, facere non possum* (mai mult decât am făcut, n-am putut să fac), încheind cu *Dixi et salvavi animam meam* (Am salvat sufletul meu).

Mii de specialişti au trecut şcoala universitară a academicianului Nicolae Corlăteanu, fiind elogiat de numeroşii săi discipoli. Printre aceştia se numără academicianul Haralambie Corbu (1930–2021), membrul corespondent Anatol Ciobanu (1934–2016), dr. hab. Anatol Eremia, dr. Maria Cosniceanu ş.a.

A scientist under three regimes: the Academician Nicolae Corlăteanu

Based on the written historical sources, of the specialized literature, is presented the biographical itinerary of the academician Nicolae Corlăteanu. With studies in Romania as a whole, he worked professionally during the Soviet period, participating in the "scientific" justification of the "Moldovan language" within the Moldovan SSR. It manifested itself fully in the university and scientific field, but also in the socio-political one. After 1990, Nicolae Corlăteanu's visions change, rallying to the new historical and scientific realities. The scientific work of academician Nicolae Corlăteanu is to be approached in the context of his time.

Keywords: *Nicolae Corlăteanu, academician,"Moldavian language", Romanian language, Romania, Moldovan RSS, Republic of Moldova.*

dr. Iulia MALCOCI,
Cercetător ştiințific neafiliat,
iumalcoci@yahoo.com

dr. Ion Valer XENOFONTOV,
Facultatea de Istorie şi Filosofie,
Universitatea de Stat din Moldova.
str. Alexie Mateevici 60, Chişinău, Republica Moldova,
e-mail: ionx2005@yahoo.com

Anexă.

Imagini[16]

Nicolae Corlăteanu: adolescent şi la maturitate

Cercetătorii N. Corlăteanu şi A. Crăciun, 1949

Cercetătorii N. Corlăteanu, E. Rusev şi I. Ceban, 1949

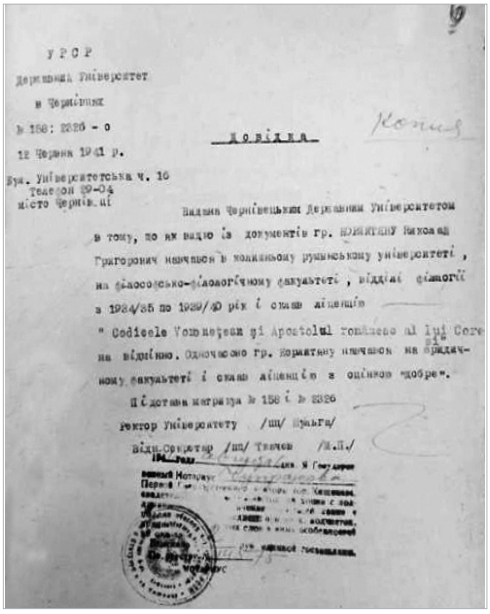
[16] Arhiva a Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Cercetătorii N. Corlăteanu şi A. Crăciun, 1949

Un grup de cercetători ai Filialei Moldoveneşti a Academiei de Ştiințe a URSS (Tadeuş Malinowski, Nicolae Corlăteanu, S. Levit, Nikolai Mohov, Sepri ?), 1958

УРСР
Державний Університет
в Чернівцях
№ 158: 2826 - 0
12 Червня 1941 р.
Вул. Університетська ч. 16
Телефон 29-04
місто Чернівці

Копія

Довідка

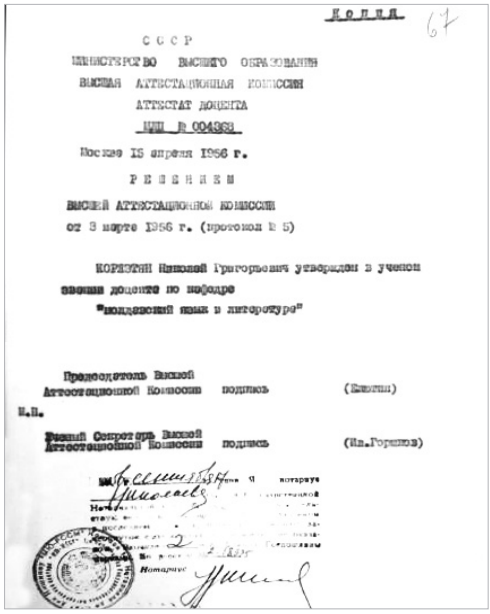
Видана Чернівецьким Державним Університетом в тому, що як видно із документів гр. КОРЛЯТИНУ Николай Григорович навчався в колишньому румунському університеті, на філософсько-філологічному факультеті, відділі філології в 1934/35 по 1939/40 рік і склав іспити

" Codicele Voinăşean şi Apostolul tovărăşesc al lui Core на відмінно. Одночасно гр. Корлятину навчався на вряднічному факультеті і склав іспити з оцінкою "добре".

На підставі матеріалів № 158 і № 2826

Ректор Університету /ш/ Ульріх/

Відп.Секретар /ш/ Ткачов /М.П./

Копия

СССР
МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ
АТТЕСТАТ ДОЦЕНТА
ШШ № 004368

Москва 15 апреля 1956 г.

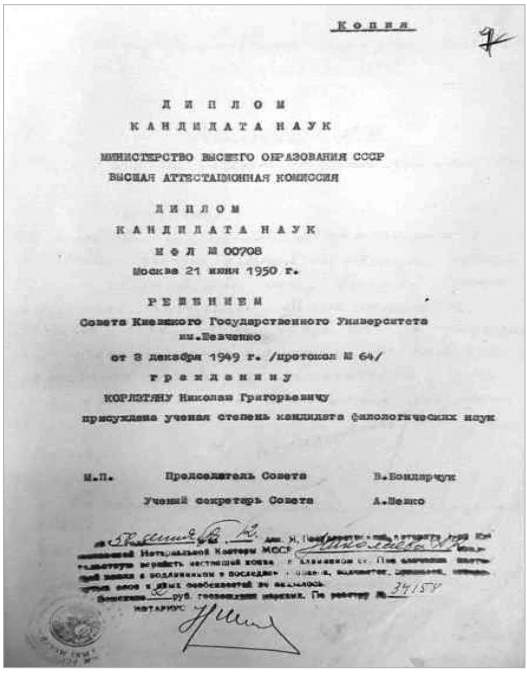
РЕШЕНИЕМ
ВЫСШЕЙ АТТЕСТАЦИОННОЙ КОМИССИИ
от 3 марта 1956 г. (протокол № 5)

КОРЛЯТИН Николай Григорьевич утвержден в ученом звании доцента по кафедре
"молдавский язык и литература"

Председатель Высшей Аттестационной Комиссии подпись (Елютин)

М.П.

Ученый Секретарь Высшей Аттестационной Комиссии подпись (Ив.Горшков)

Копия

ДИПЛОМ
КАНДИДАТА НАУК

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР
ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ

ДИПЛОМ
КАНДИДАТА НАУК
М Ф Л № 00708
Москва 21 июня 1950 г.

РЕШЕНИЕМ
Совета Киевского Государственного Университета им.Шевченко
от 8 декабря 1949 г. /протокол № 64/
присуждена
КОРЛЯТИНУ Николаю Григорьевичу
присуждена ученая степень кандидата филологических наук

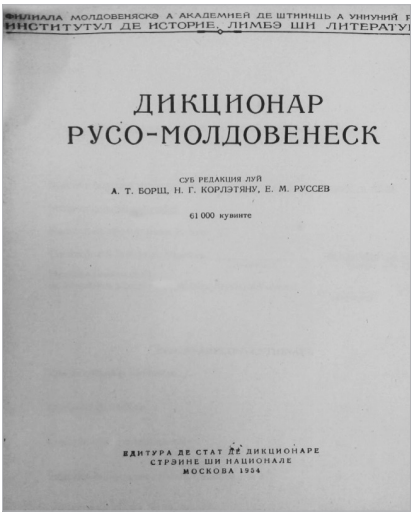
М.П. Председатель Совета В.Бондарчук
Ученый секретарь Совета А.Шенко

Копия верна. Нотариальной Конторой МССР
подпись частного нотариуса
Гонорар 2 руб. госпошлина взыскана. По реестру № 3457
нотариус

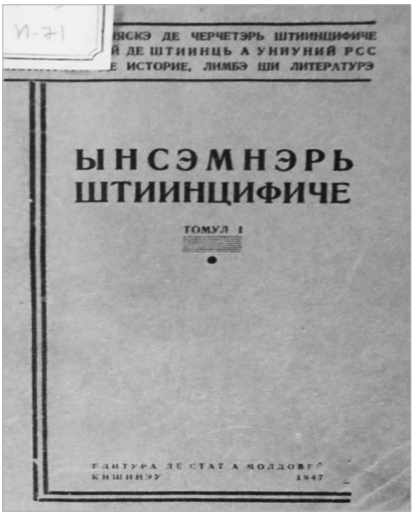
Copia documentului privind conferirea titlului de conferenţiar universitar (docent) lui N. Corlăteanu

Document eliberat în 1941 de Universitatea din Cernăuţi

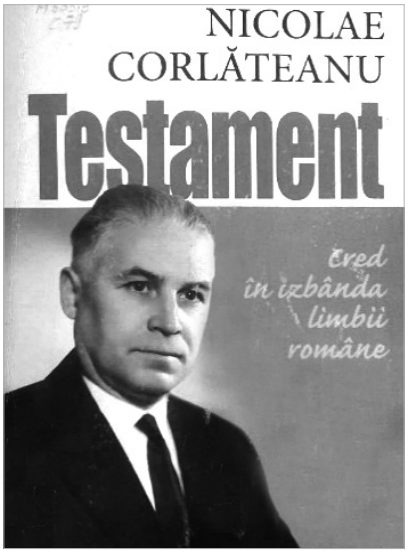
Copia Diplomei de doctor (candidat) în filologie acordată lui Nicolae Corlăteanu la 24 iunie 1950 de Comisia Superioară de Atestare a Ministerului Învăţământului Superior al URSS

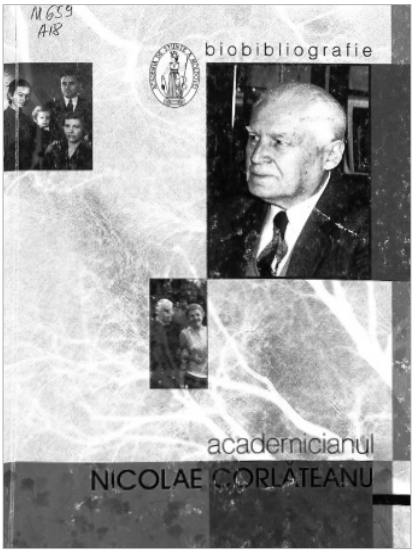

Dicționarul rus-român
(61 000 de cuvinte), Moscova, 1954

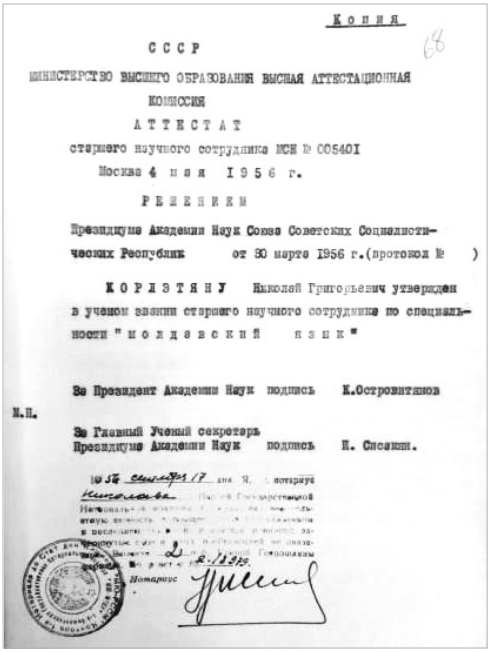

Prima publicație științifică anuală a Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a Academiei de Științe a Uniunii RSS (centrul instituțional istoric al viitoarei Academii de Științe a Moldovei) – „Însămnări științifice" (Ынсэмнэрь штиинцифиче) (1947). Autorii lucrării au fost membru corespondent al Academiei de Științe a Uniunii Sovietice A.D. Udalțov, doctorul (candidatul) în științe istorice Iachim Grosul, prof. M.V. Serghievschi și Nicolae Corlăteanu

Din opera științifică a acad. Nicolae Corlăteanu

Копия

СССР

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ

АТТЕСТАТ

старшего научного сотрудника МСН № 005401

Москва 4 мая 1956 г.

РЕШЕНИЕМ

Президиума Академии Наук Союза Советских Социалистических Республик от 30 марте 1956 г.(протокол №)

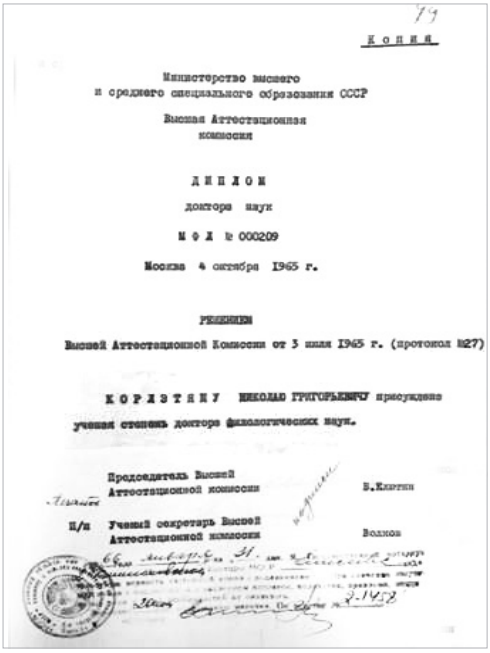
КОРЛЭТЯНУ Николай Григорьевич утвержден в ученом звании старшего научного сотрудника по специальности "молдавский язык"

За Президент Академии Наук подпись К.Островитянов

М.П.

За Главный Ученый секретарь Президиума Академии Наук подпись И. Спасский.

Atestat de cercetător ştiinţific superior la specialitatea „Limba moldovenească”, 4 mai 1956

Копия

Министерство высшего и среднего специального образования СССР

Высшая Аттестационная комиссия

ДИПЛОМ

доктора наук

М Ф Л № 000209

Москва 4 октября 1965 г.

РЕШЕНИЕМ

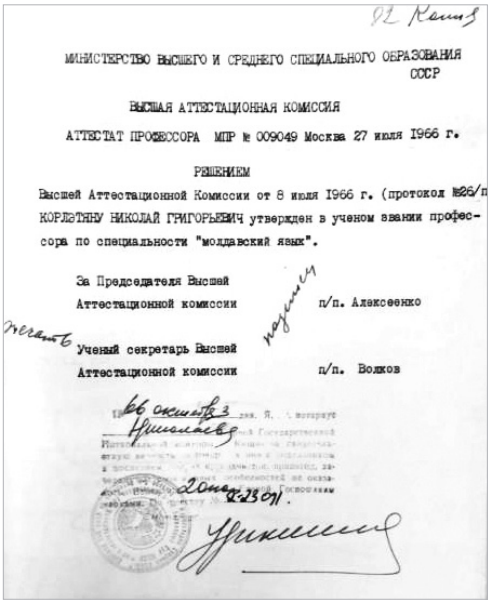
Высшей Аттестационной Комиссии от 3 июня 1965 г. (протокол №27)

КОРЛЭТЯНУ НИКОЛАЙ ГРИГОРЬЕВИЧУ присуждено ученая степень доктора филологических наук.

Председатель Высшей Аттестационной комиссии В.Кирпичников

Ученый секретарь Высшей Аттестационной комиссии Волков

Diplomă de doctor (habilitat) în filologie, 4 septembrie 1965. Copie

Копия

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР

ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ

АТТЕСТАТ ПРОФЕССОРА МПР № 009049 Москва 27 июля 1966 г.

РЕШЕНИЕМ

Высшей Аттестационной Комиссии от 8 июля 1966 г. (протокол №26/п КОРЛЭТЯНУ НИКОЛАЙ ГРИГОРЬЕВИЧ утвержден в ученом звании профессора по специальности "молдавский язык".

За Председателя Высшей Аттестационной комиссии п/п. Алексеенко

Ученый секретарь Высшей Аттестационной комиссии п/п. Волков

Atestat de profesor la specialitatea „Limba moldovenească”, 27 iulie 1966. Copie

Marcă poştală în valoare de 4 lei cu portretul academicianului emis de Poşta Moldovei, 2015